

Sturen op onderwijskwaliteit in 2026 en 2027

Basisvaardigheden, digitale weerbaarheid,
AI-geletterdheid, bezuinigingen en
verantwoordelijkheden in het
PO, VO, MBO & HO.

Inhoudsopgave

Basisvaardigheden

WAT BETEKENEN DE BASISVAARDIGHEDEN OP0 VOOR SCHOLEN, SCHOOLLEIDERS EN KWALITEITSCOÖRDINATOREN? 3

HOE VERBETER JE TAAL, REKENEN EN BURGERSCHAP BINNEN DE KWALITEITSZORG VAN DE SCHOOL? 6

WELKE ROL HEBBEN IB'ERS, KWALITEITSCOÖRDINATOREN, TAALCOÖRDINATOREN EN REKENCOÖRDINATOREN BIJ HET VERBETEREN VAN DE BASISVAARDIGHEDEN? 8

Digitalisering, toetsen en veiligheid

HOE GA JE ALS SCHOOL OF INSTELLING OM MET AI BIJ TOETSING EN EXAMINERING? 10

WAT MOETEN DOCENTEN EN STUDENTEN WETEN OVER AI-GELETTERDHEID IN HET ONDERWIJS? 13

HOE PAK JE ONLINE PESTEN AAN BINNEN SOCIAAL VEILIGHEIDSBELEID OP SCHOOL? 15

Bezuiningen

WAT BETEKENEN BEZUINIGINGEN IN HET ONDERWIJS VOOR SCHOOLLEIDERS EN BESTUURDERS? 17

HOE BEHOUD JE ONDERWIJSKWALITEIT BIJ LAGERE BUDGETTEN? 20

WELKE FINANCIËLE KEUZES MOETEN SCHOLEN MAKEN ROND FORMATIE, KWALITEIT EN ONDERSTEUNING? 22

Verantwoordelijkheden

WAT VRAAGT ONDERWIJSKUNDIG LEIDERSCHAP VAN SCHOOLLEIDERS IN 2026? 24

HOE VERANDERT DE ROL VAN DE SCHOOLLEIDER DOOR BASISVAARDIGHEDEN, AI, WERKDRIK EN LAGERE BUDGETTEN? 27

HOE ONDERSTEUN JE DOCENTEN BIJ HUN VERANDERENDE ROL IN TOETSING, BEGELEIDING EN ONDERWIJSKWALITEIT? 29

Wat betekenen de basisvaardigheden OP0 voor scholen, schoolleiders en kwaliteitscoördinatoren?

Basisvaardigheden zijn geen los project naast het onderwijs, maar raken de kern van onderwijskwaliteit. Met de basisvaardigheden OP0 kijkt de Inspectie van het Onderwijs nadrukkelijker naar de manier waarop scholen werken aan Nederlandse taal, rekenen-wiskunde en burgerschap. Voor schoolleiders betekent dit dat de vraag niet alleen is óf er aandacht is voor deze vaardigheden, maar vooral hoe doelgericht, samenhangend en zichtbaar die aandacht is.

Vanaf 1 augustus 2025 krijgt de standaard basisvaardigheden OP0 een duidelijke plek in het oordeel van de inspectie bij kwaliteitsonderzoeken in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs, speciaal onderwijs en mbo. Daarmee verschuift de aandacht van losse activiteiten naar een curriculum dat past bij de leerlingen- of studentenpopulatie. Voor schoolleiders, kwaliteitscoördinatoren en bestuurders is dat een belangrijk signaal: de basisvaardigheden vragen om gezamenlijke keuzes, uitvoering in de klas en een kwaliteitscyclus die laat zien wat werkt.

Wat zijn de basisvaardigheden OP0?

De basisvaardigheden OP0 vormen de inspectiestandaard waarmee de inspectie kijkt naar het onderwijs in Nederlandse taal, rekenen-wiskunde en burgerschap. In het funderend onderwijs gaat het om een doelgericht en samenhangend curriculum dat past bij de leerlingenpopulatie. In het mbo kijkt de inspectie op opleidingsniveau naar de uitvoering van het onderwijsprogramma voor Nederlandse taal, rekenen en burgerschap.

Het gaat daarbij niet alleen om methodes, roosters of beleidsdocumenten. De inspectie kijkt naar de keuzes die de school maakt, de doelen die daarbij horen en de manier waarop die keuzes terugkomen in de onderwijspraktijk. Een school kan dus niet volstaan met de boodschap dat taal en rekenen “veel aandacht krijgen”. De vraag is concreter: welke doelen staan centraal, hoe bouwen die doelen op door de jaren heen en hoe weet het team wat leerlingen of studenten nodig hebben?

Van aandacht naar doelgericht werken

Veel scholen werken al aan basisvaardigheden. Toch maken de basisvaardigheden OP0 zichtbaar dat aandacht alleen niet genoeg is. Scholen moeten bewuste keuzes maken in het geplande curriculum en die keuzes herkenbaar maken in de klas. Dat vraagt om een gezamenlijke taal binnen het team.

Leraren moeten kunnen uitleggen aan welke doelen zij werken, waarom die doelen passend zijn en hoe zij zien of leerlingen vooruitgaan. Voor schoolleiders betekent dit dat de basisvaardigheden niet alleen bij taal-, reken- of burgerschapscoördinatoren kunnen liggen. De kernvraag wordt: is er schoolbreed zicht op de opbouw, uitvoering en opbrengst van het onderwijs in de basisvaardigheden?

Wat betekenen de basisvaardigheden OP0 voor schoolleiders?

Voor schoolleiders zijn de basisvaardigheden OP0 vooral een sturingsvraagstuk. Ze vragen om keuzes in curriculum, professionalisering, formatie, onderwijstijd en kwaliteitszorg. Juist omdat de basisvaardigheden breed zijn, is heldere focus nodig. Een schoolleider moet voorkomen dat het werken aan de basisvaardigheden versnipperd raakt over werkgroepen, subsidies of tijdelijke verbeterplannen.

Dat begint met zicht op de huidige situatie. Waar staan leerlingen of studenten nu? Welke groepen hebben extra ondersteuning nodig? Welke onderdelen van het curriculum zijn sterk, en waar zitten hiaten? Zonder dit beeld wordt verbetering snel een verzameling losse interventies. Vervolgens is het

belangrijk dat schoolleiders richting geven: prioriteiten stellen, verwachtingen uitspreken en opvolgen wat is afgesproken.

De rol van de kwaliteitscoördinator

Kwaliteitscoördinatoren verbinden beleid en praktijk. Zij helpen om doelen, data en onderwijsinhoud met elkaar in verband te brengen. Daarmee zijn zij vaak de schakel tussen de ambities van de schoolleiding en het dagelijks handelen in de klas.

Hun rol begint bij het scherp krijgen van de kwaliteit van het curriculum. Is er een logische opbouw van doelen? Sluiten leerjaren, vakken of opleidingen goed op elkaar aan? Is duidelijk waar Nederlandse taal, rekenen-wiskunde en burgerschap expliciet worden onderwezen? Daarnaast ondersteunen kwaliteitscoördinatoren bij het interpreteren van data, zoals toetsresultaten, observaties, leerlingwerk, doorstroomgegevens, studentfeedback en gesprekken met leraren. Data krijgen pas waarde als ze leiden tot betere keuzes in het onderwijs.

PO: de basis vroeg en breed leggen

In het primair onderwijs ligt de nadruk op een stevige basis voor taal, lezen, schrijven, rekenen-wiskunde en burgerschap. Juist in deze fase worden verschillen tussen leerlingen vroeg zichtbaar. Een doelgericht curriculum helpt om die verschillen niet groter te laten worden.

Voor schoolleiders in het PO betekent werken aan de basisvaardigheden OP0 dat de doorgaande lijn helder moet zijn. Van groep 1 tot en met groep 8 moet duidelijk zijn hoe doelen op elkaar voortbouwen. Ook burgerschap vraagt om bewuste keuzes. Scholen moeten kunnen uitleggen hoe zij werken aan kennis, houdingen en vaardigheden die leerlingen nodig hebben in een democratische samenleving.

VO: samenhang tussen vakken en leerjaren

In het voortgezet onderwijs wordt de opgave complexer, omdat leerlingen meerdere vakken en docenten hebben. Taal en rekenen-wiskunde zijn niet alleen verantwoordelijkheid van de vakdocent Nederlands of wiskunde. Ze spelen ook een rol in zaakvakken, praktijkvakken en loopbaanontwikkeling.

De basisvaardigheden OP0 vragen daarom om samenhang tussen vaksecties, leerjaren en ondersteuningsstructuren. Schoolleiders moeten zorgen dat afspraken over taalgericht vakonderwijs, rekenvaardigheid en burgerschap niet vrijblijvend blijven. Voor kwaliteitscoördinatoren ligt hier een belangrijke opdracht: zichtbaar maken waar de basisvaardigheden in het curriculum terugkomen en waar overlap of juist gaten ontstaan.

MBO: basisvaardigheden op opleidingsniveau

In het mbo kijkt de inspectie bij de basisvaardigheden OP0 naar de uitvoering van het onderwijs in Nederlandse taal, rekenen en burgerschap op opleidingsniveau. De vraag is of studenten in staat worden gesteld om de benodigde kennis en vaardigheden daadwerkelijk te ontwikkelen.

Voor opleidingsmanagers en onderwijsteams betekent dit dat de basisvaardigheden goed moeten aansluiten op de beroepscontext. Taal, rekenen en burgerschap worden sterker wanneer studenten begrijpen waarom deze vaardigheden nodig zijn in hun toekomstige beroep en in de samenleving. Dat vraagt om samenwerking tussen algemene vakken en beroepsgerichte onderdelen. Ook in het mbo is sturing belangrijk: opleidingsmanagers moeten zicht hebben op resultaten, studentbehoeften en de uitvoering in de lessen, zodat het team gericht kan verbeteren.

HO: geen OP0, wel dezelfde urgentie

Voor het hoger onderwijs gelden de basisvaardigheden OP0 niet als inspectiestandaard zoals in PO, VO en MBO. Toch is het onderwerp ook voor hogescholen en universiteiten relevant. Studenten hebben taalvaardigheid, digitale geletterdheid, kritisch denken en burgerschapsvaardigheden nodig om succesvol te studeren en later professioneel te functioneren.

Voor schoolleiders en opleidingsmanagers in het HO gaat het dus minder om voldoen aan OP0 en meer om de vraag hoe opleidingen basisvaardigheden herkennen, ondersteunen en versterken binnen hun eigen kwaliteitszorg. Denk aan academische taalvaardigheid, informatievaardigheden, digitale vaardigheden en professioneel handelen. Als verwachtingen expliciet zijn, kunnen studenten beter ondersteund worden in hun ontwikkeling en doorstroom.

Van inspectiekader naar kwaliteitscultuur

De valkuil bij de basisvaardigheden OP0 is dat scholen vooral gaan denken vanuit verantwoording. Dan ontstaat snel de vraag: wat moeten we laten zien aan de inspectie? Die vraag is begrijpelijk, maar te beperkt. De betere vraag is: hoe helpt OP0 ons om het onderwijs scherper te maken?

Wanneer de basisvaardigheden OP0 onderdeel worden van de kwaliteitscultuur, verandert het gesprek. Teams praten dan niet alleen over resultaten, maar ook over curriculumkeuzes, didactiek en leerlingbehoeften. Schoolleiders sturen niet alleen op documenten, maar op uitvoering en ontwikkeling. Zo wordt de standaard geen papieren verplichting, maar een aanleiding om het gesprek over onderwijskwaliteit te verdiepen.

De basisvaardigheden OP0 vragen om scherp leiderschap

De basisvaardigheden OP0 betekenen voor scholen dat taal, rekenen-wiskunde en burgerschap aantoonbaar doelgericht en samenhangend moeten worden aangeboden. Voor schoolleiders ligt de sleutel in sturing: duidelijke keuzes maken, focus bewaken en zorgen dat het curriculum zichtbaar wordt in de praktijk. Voor kwaliteitscoördinatoren ligt de kracht in verbinden: zij brengen doelen, data, curriculum en teamontwikkeling samen.

De grootste winst van de basisvaardigheden OP0 ligt daarom niet in het oordeel van de inspectie. De winst ligt in scholen die preciezer weten wat hun leerlingen of studenten nodig hebben, bewuster kiezen wat zij onderwijzen en beter volgen of hun aanpak effect heeft.

Hoe verbeter je taal, rekenen en burgerschap binnen de kwaliteitszorg van de school?

Hoe voorkom je dat taal, rekenen en burgerschap drie losse verbeterprojecten worden? Die vraag wordt urgenter nu de basisvaardigheden OPO zwaarder meewegen in het toezicht. Scholen moeten niet alleen laten zien dat ze aandacht hebben voor Nederlandse taal, rekenen-wiskunde en burgerschap, maar ook dat het onderwijs doelgericht, samenhangend en passend is voor hun leerlingen of studenten.

Kwaliteitszorg is daarbij geen administratieve laag bovenop het onderwijs. Het is de manier waarop een school scherp krijgt wat leerlingen nodig hebben, welke keuzes het team maakt en of die keuzes effect hebben. Wie taal, rekenen en burgerschap wil versterken, moet dus niet beginnen met extra plannen, maar met een beter gesprek over de kern van het onderwijs.

Begin bij het curriculum, niet bij de toets

Veel scholen kijken bij basisvaardigheden als eerste naar resultaten. Dat is begrijpelijk, want toetsen, examens en doorstroomgegevens maken zichtbaar waar leerlingen of studenten staan. Toch begint goede kwaliteitszorg eerder. De belangrijkste vraag is wat de school wil dat leerlingen leren, hoe die doelen door de leerjaren heen opbouwen en hoe de lessen daarbij aansluiten.

Bij taal gaat het bijvoorbeeld niet alleen om begrijpend lezen of spelling, maar ook om woordenschat, mondelinge taalvaardigheid en schrijven in verschillende vakken. Bij rekenen-wiskunde gaat het niet alleen om kale sommen, maar ook om redeneren, meten, verhoudingen en het toepassen van rekenvaardigheid in betekenisvolle situaties. Burgerschap vraagt daarnaast om kennis van de democratische rechtsstaat, sociale vaardigheden, respectvolle omgang en ruimte om te oefenen met verschillen.

De kwaliteitszorg wordt sterker wanneer scholen deze doelen concreet maken. Een team dat alleen zegt dat burgerschap belangrijk is, kan moeilijk vaststellen of het onderwijs werkt. Een team dat beschrijft welke kennis, houding en vaardigheden leerlingen opbouwen, kan gericht evalueren en verbeteren.

Maak resultaten betekenisvol

Data zijn onmisbaar, maar krijgen pas waarde als ze leiden tot betere keuzes. Toetsresultaten, leerlingwerk, observaties, lesbezoeken, studentfeedback en doorstroomgegevens geven samen een rijker beeld dan één score. Juist bij de basisvaardigheden is die combinatie belangrijk, omdat niet alles wat leerlingen leren even eenvoudig meetbaar is.

Een school kan bijvoorbeeld zien dat begrijpend lezen achterblijft, maar pas door leerlingwerk en gesprekken met docenten wordt duidelijk waar het probleem zit. Misschien begrijpen leerlingen vakteksten onvoldoende, missen zij woordenschat of worden leesstrategieën niet consequent toegepast buiten de lessen Nederlands. Dan ligt de oplossing niet alleen bij de taalcoördinator, maar bij het hele team.

Voor burgerschap geldt hetzelfde. Een vragenlijst over schoolklimaat kan signalen geven, maar gesprekken, incidentregistratie en observaties laten zien of leerlingen zich veilig voelen om hun mening te geven. Kwaliteitszorg vraagt dus om cijfers én professionele duiding.

Verbind schoolleiding, coördinatoren en teams

Schoolleiders hebben de opdracht om focus aan te brengen. Zij bepalen niet alleen welke doelen prioriteit krijgen, maar zorgen ook voor tijd, professionalisering en duidelijke afspraken. Zonder die randvoorwaarden blijft kwaliteitszorg vaak hangen in losse acties. De schoolleider bewaakt daarom de vraag: wat doen we wel, wat doen we niet en hoe volgen we dit op?

Kwaliteitscoördinatoren, IB'ers, taalcoördinatoren en rekencoördinatoren helpen om die keuzes inhoudelijk sterker te maken. Zij analyseren resultaten, brengen de doorgaande lijn in beeld en

ondersteunen collega's bij de vertaling naar de lespraktijk. Hun rol is niet om eigenaar te worden van taal, rekenen of burgerschap, maar om het team te helpen gezamenlijk eigenaarschap te nemen.

Dat vraagt om een werkbare kwaliteitscyclus. Niet elk verbeterpunt hoeft een groot project te worden. Soms is één scherpe afspraak genoeg, bijvoorbeeld dat vakdocenten expliciet werken met dezelfde leesstrategie of dat rekenvaardigheid terugkomt in beroepsgerichte opdrachten. Belangrijk is dat de school daarna kijkt of die afspraak ook wordt uitgevoerd en effect heeft.

Zorg dat verbetering zichtbaar wordt in de klas

De basisvaardigheden OPO maken duidelijk dat onderwijskwaliteit niet alleen in documenten zit. De inspectie kijkt naar bewuste curriculumkeuzes, maar ook naar de herkenbaarheid daarvan in de onderwijspraktijk. Dat betekent dat plannen pas waarde hebben wanneer ze zichtbaar worden in lessen, opdrachten, begeleiding en feedback.

Een praktische aanpak is om per basisvaardigheid te beschrijven wat het team in de klas wil zien. Hoe ziet een sterke taalles eruit? Waar herkennen we goed rekenonderwijs aan? Hoe komt burgerschap terug in gesprekken, projecten en schoolcultuur? Zulke vragen maken kwaliteitszorg concreet en helpen om lesbezoeken en teamgesprekken minder vrijblijvend te maken.

Verbetering ontstaat wanneer teams kortcyclisch werken: doelen kiezen, aanpak uitvoeren, effect bekijken en bijstellen. Dat klinkt eenvoudig, maar vraagt discipline. De opbrengst is groot. De school weet beter wat werkt, leraren krijgen meer houvast en leerlingen profiteren van samenhangend onderwijs.

Stel heldere doelen

Taal, rekenen en burgerschap verbeteren vraagt om meer dan extra aandacht. Het vraagt om kwaliteitszorg die begint bij heldere doelen, gebruikmaakt van betekenisvolle data en zichtbaar wordt in de klas. Voor schoolleiders ligt de sleutel in focus en opvolging. Voor coördinatoren ligt de kracht in het verbinden van analyse, curriculum en uitvoering. Zo wordt kwaliteitszorg geen verplichting, maar een manier om de basis van het onderwijs duurzaam te versterken.

Welke rol hebben IB'ers, kwaliteitscoördinatoren, taalcoördinatoren en rekencoördinatoren bij het verbeteren van de basisvaardigheden?

Basisvaardigheden versterken lukt alleen als duidelijk is wie welke rol heeft. In veel scholen zijn IB'ers, kwaliteitscoördinatoren, taalcoördinatoren en rekencoördinatoren allemaal betrokken bij taal, rekenen-wiskunde en burgerschap. Dat is logisch, maar het brengt ook risico's met zich mee. Als niemand precies weet wie waarvoor verantwoordelijk is, blijft het werk versnipperd.

De basisvaardigheden OPO vragen om samenhang. De inspectie kijkt naar een doelgericht curriculum, passende keuzes voor de leerlingenpopulatie en herkenbaarheid in de onderwijspraktijk. Dat betekent dat coördinatoren niet alleen naar hun eigen deelgebied kunnen kijken. Zij moeten samenwerken aan één gezamenlijke lijn: wat willen we bereiken, hoe doen we dat in de lessen en hoe weten we of het werkt?

De IB'er kijkt naar leerlingbehoeften en ondersteuning

In het primair onderwijs en speciaal onderwijs heeft de IB'er vaak het beste zicht op leerlingontwikkeling, ondersteuningsbehoeften en groepsplannen. Bij basisvaardigheden betekent dit dat de IB'er helpt om signalen uit de praktijk te duiden. Welke leerlingen blijven achter? Waar is extra instructie nodig? Welke patronen zien we in groepen of leerjaren?

De IB'er bewaakt daarmee niet alleen individuele ondersteuning, maar ook de verbinding tussen zorgstructuur en onderwijskwaliteit. Als veel leerlingen moeite hebben met lezen, is de vraag niet alleen welke leerling extra hulp krijgt. De vraag is ook of het aanbod, de instructie en de opbouw van het curriculum sterk genoeg zijn. Daar ligt de brug naar de schoolleiding en kwaliteitscoördinator.

De kwaliteitscoördinator verbindt doelen, data en beleid

De kwaliteitscoördinator kijkt breder naar de onderwijsontwikkeling van de school. Deze rol draait om het verbinden van doelen, data, curriculum en kwaliteitscyclus. Bij de basisvaardigheden helpt de kwaliteitscoördinator om scherp te krijgen of de school doet wat zij zegt te doen en of die aanpak effect heeft.

Dat vraagt om meer dan resultaten verzamelen. Een kwaliteitscoördinator helpt teams om toetsgegevens, observaties, leerlingwerk, lesbezoeken en gesprekken met leraren in samenhang te bekijken. Vervolgens wordt de vraag: welke keuzes maken we op basis van dit beeld? Daarmee wordt kwaliteitszorg niet controlerend, maar ontwikkelend.

De taalcoördinator bewaakt taal in alle vakken

De taalcoördinator heeft een belangrijke inhoudelijke rol bij Nederlandse taal, lezen, schrijven, spreken en luisteren. Die rol wordt sterker wanneer taal niet wordt beperkt tot de taallessen. Taal komt terug in wereldoriëntatie, zaakvakken, beroepsgerichte opdrachten, burgerschap en toetsing. Leerlingen moeten vaktaal begrijpen om kennis op te bouwen.

Een taalcoördinator kan daarom helpen bij afspraken over leesdidactiek, woordenschat, schrijfopdrachten en taalgericht vakonderwijs. In het voortgezet onderwijs en mbo betekent dit dat vaksecties of opleidingsteams samen moeten kijken waar taalvaardigheid expliciet wordt aangeleerd en waar studenten of leerlingen die vaardigheid toepassen.

De rekencoördinator maakt rekenen zichtbaar en toepasbaar

De rekencoördinator bewaakt de doorgaande lijn in rekenen-wiskunde. Dat gaat over automatiseren en basiskennis, maar ook over probleemoplossend denken, verbanden leggen en toepassen in andere contexten. Juist dat toepassen vraagt om samenwerking met collega's buiten het reken- of wiskundedomein.

In het mbo wordt rekenen sterker wanneer studenten zien hoe het terugkomt in het beroep. Denk aan meten, verhoudingen, kostenberekeningen of het interpreteren van gegevens. In het voortgezet onderwijs kan rekenvaardigheid terugkomen in natuurkunde, economie, techniek en praktijkvakken. De rekencoördinator helpt om die verbinding niet toevallig te laten ontstaan, maar bewust te organiseren.

Voorkom dat coördinatoren eigenaar worden van het probleem

Een veelvoorkomende valkuil is dat basisvaardigheden worden belegd bij enkele specialisten. Dat lijkt efficiënt, maar maakt de aanpak kwetsbaar. Taal, rekenen en burgerschap zijn te belangrijk om alleen bij coördinatoren neer te leggen. Zij kunnen analyseren, begeleiden en aanjagen, maar het team blijft gezamenlijk verantwoordelijk voor uitvoering in de klas.

Schoolleiders hebben hierin een beslissende rol. Zij moeten duidelijk maken welke opdracht elke rol heeft, hoe overleg wordt georganiseerd en hoe afspraken worden opgevolgd. Een praktische oplossing is een klein kwaliteitsteam rond basisvaardigheden, waarin schoolleiding, kwaliteitscoördinator, IB'er en vakcoördinatoren periodiek samen kijken naar doelen, voortgang en knelpunten.

Pak je rol

IB'ers, kwaliteitscoördinatoren, taalcoördinatoren en rekencoördinatoren hebben elk een andere rol bij basisvaardigheden. De IB'er ziet leerlingbehoeften, de kwaliteitscoördinator bewaakt de cyclus, de taalcoördinator versterkt taal in het curriculum en de rekencoördinator maakt rekenen zichtbaar en toepasbaar. De winst ontstaat wanneer deze rollen elkaar versterken en de schoolleider zorgt voor focus, eigenaarschap en opvolging.

Hoe ga je als school of instelling om met AI bij toetsing en examinering?

AI maakt toetsing en examinering niet onmogelijk, maar wel minder vanzelfsprekend. Leerlingen en studenten kunnen generatieve AI gebruiken om teksten te schrijven, samenvattingen te maken, feedback te vragen of programmeercode te genereren. Daardoor wordt de vraag urgenter wat een toets precies moet aantonen: beheerst iemand de leerdoelen zelf, of is vooral zichtbaar dat iemand handig met AI kan werken?

Voor scholen en instellingen is de eerste reflex vaak controle. Mag AI wel of niet? Kunnen we gebruik detecteren? Toch is dat te beperkt. Kennisnet waarschuwt dat AI-detectietools onbetrouwbaar zijn en tot valspositieven kunnen leiden. Een stevig toetsbeleid begint daarom niet bij detectie, maar bij toetsontwerp, duidelijke afspraken en professionele beoordeling.

Begin bij de leerdoelen

De kernvraag bij AI en toetsing is eenvoudig: wat wil je betrouwbaar beoordelen? Als het leerdoel is dat een student zelfstandig een redenering opbouwt, past een volledig thuis geschreven essay zonder procescontrole steeds minder goed. Als het leerdoel is dat een student bronnen beoordeelt en AI-output kritisch verbetert, kan AI juist onderdeel zijn van de opdracht.

Daarom moeten docenten, examencommissies en toetsdeskundigen per toets bepalen welke rol AI mag spelen. Soms is AI verboden, bijvoorbeeld wanneer basiskennis of individuele vaardigheid wordt beoordeeld. Soms is AI toegestaan als hulpmiddel, mits de leerling of student verantwoordt hoe het is gebruikt. En soms wordt AI juist onderdeel van de vaardigheid die wordt getoetst.

Maak verschil tussen formatief toetsen, summatief toetsen en examinering

Niet elke toets heeft dezelfde functie. Bij formatief toetsen kan AI een nuttig hulpmiddel zijn om feedback te oefenen, denkstappen te vergelijken of concepten te verbeteren. De inzet is dan leren, niet beslissen. Bij summatieve toetsing ligt dat anders, omdat de school een oordeel geeft over beheersing. Dan moeten voorwaarden strakker zijn.

Bij examinering, vooral in het mbo en hoger onderwijs, is de lat nog hoger. De instelling moet kunnen onderbouwen dat het examen valide, betrouwbaar en eerlijk is. Dat vraagt om heldere examenregels, passende afnamecondities en beoordelingscriteria die zichtbaar maken wat de kandidaat zelf heeft laten zien. Examencommissies moeten daarom niet alleen achteraf oordelen over fraude, maar vooraf meedenken over toetsvormen die passen bij AI-gebruik in het vakgebied.

Herontwerp toetsvormen waar dat nodig is

AI vraagt niet bij elke toets om een grote wijziging. Een mondelinge toelichting, praktijkopdracht, demonstratie, portfolio met procesbewijzen of toets op locatie kan soms voldoende zijn om eigen beheersing zichtbaar te maken. Bij grotere schrijfopdrachten kan het helpen om tussenproducten verplicht te maken, zoals een onderzoeksopzet, bronnenanalyse, feedbackversie en reflectie op keuzes.

Een opleiding kan bijvoorbeeld toestaan dat studenten AI gebruiken voor taalcorrectie, maar niet voor inhoudelijke argumentatie. Dan moet de opdracht vragen om transparantie: welke AI-tool is gebruikt, waarvoor, welke output is overgenomen en welke keuzes heeft de student zelf gemaakt? Zo verschuift het gesprek van betrappen naar verantwoorden.

Leg schoolafspraken vast

Heldere afspraken voorkomen willekeur. Docenten en studenten moeten weten wanneer AI wel, beperkt of niet is toegestaan. Die afspraken horen thuis in toetsbeleid, examenreglementen, studiewijzers en

opdrachtinstructies. Daarbij is het belangrijk om concrete taal te gebruiken. ‘Gebruik AI verantwoord’ is te vaag. Beter is: ‘AI mag worden gebruikt voor spellingcontrole, maar niet voor het formuleren van de analyse.’

Scholen moeten daarnaast rekening houden met privacy en de AI-verordening. Niet elke tool is geschikt voor onderwijsgegevens, leerlingwerk of persoonsgegevens. Kennisnet adviseert scholen daarom om AI-beleid te verbinden aan visie, veiligheid, datagebruik en professionele verantwoordelijkheid.

Beoordeel professioneel en transparant

AI verandert ook de rol van de beoordelaar. Docenten moeten niet alleen naar het eindproduct kijken, maar ook naar proces, verantwoording en begrip. Dat vraagt om rubrics waarin eigen bijdrage, brongebruik, kritisch denken en reflectie expliciet zijn opgenomen. Bij twijfel helpt een gesprek vaak meer dan een detectiescore.

Een leerling of student die goed kan uitleggen welke keuzes zijn gemaakt, welke bronnen betrouwbaar zijn en waarom AI-output is aangepast, laat andere vaardigheden zien dan iemand die alleen tekst inlevert. Juist daarom moet toetsbeleid niet alleen beschermen tegen misbruik, maar ook ruimte maken voor nieuwe vormen van leren en beoordelen.

Maak toetsing betrouwbaar

AI bij toetsing en examinering vraagt om meer dan een verbod of detectietool. Scholen en instellingen moeten opnieuw kijken naar leerdoelen, toetsvormen, afnamecondities en beoordelingscriteria. De beste aanpak is duidelijk, eerlijk en uitvoerbaar: leg vast wat mag, ontwerp toetsen die eigen beheersing zichtbaar maken en leer leerlingen en studenten om AI-gebruik te verantwoorden.

Wat moeten docenten en studenten weten over AI-geletterdheid in het onderwijs?

AI-geletterdheid wordt een basisvoorwaarde voor goed onderwijs. Niet omdat iedere docent of student AI-expert moet worden, maar omdat AI steeds vaker onderdeel is van leren, werken en beoordelen. Wie AI gebruikt zonder te begrijpen hoe het werkt, loopt risico op onjuiste informatie, privacyproblemen, afhankelijkheid of oneerlijk gebruik.

Kennisnet wijst erop dat scholen die AI gebruiken volgens de Europese AI-verordening moeten zorgen dat medewerkers en anderen in de organisatie AI-geletterd zijn. Dat maakt AI-geletterdheid geen vrijblijvende extra, maar een onderwerp dat thuishoort in professionalisering, curriculum en beleid.

Begrijpen wat AI wel en niet doet

AI-geletterdheid begint met basiskennis. Docenten en studenten moeten weten dat generatieve AI patronen herkent in grote hoeveelheden data en op basis daarvan tekst, beeld, code of andere output kan maken. Dat betekent niet dat de tool begrijpt wat waar is. AI kan overtuigend klinken en toch fouten maken, bronnen verzinnen of nuance missen.

Die kennis is nodig om AI-output kritisch te beoordelen. Een student die AI gebruikt voor een samenvatting moet kunnen controleren of de inhoud klopt. Een docent die AI gebruikt voor lesvoorbereiding moet nagaan of voorbeelden, opdrachten en feedback passen bij de leerdoelen en doelgroep. AI kan ondersteunen, maar neemt professionele verantwoordelijkheid niet over.

Kritisch, creatief en verantwoord gebruiken

AI-geletterdheid gaat niet alleen over risico's. Studenten moeten ook leren hoe zij AI op een zinvolle manier inzetten. Denk aan het verkennen van ideeën, oefenen met feedback, vergelijken van formuleringen of voorbereiden van vragen. Docenten kunnen AI gebruiken voor differentiatie, inspiratie of administratieve ondersteuning, zolang zij controleren wat de tool oplevert.

Daarbij hoort de vraag wanneer AI-gebruik passend is. Niet elke opdracht vraagt om AI. Soms is het juist belangrijk dat leerlingen of studenten zelf oefenen met formuleren, rekenen, analyseren of ontwerpen. AI-geletterdheid betekent dus ook dat je weet wanneer je de tool beter niet gebruikt.

Privacy, veiligheid en bias horen erbij

Een belangrijk onderdeel van AI-geletterdheid is veilig omgaan met gegevens. Leerlingen, studenten en docenten moeten geen persoonsgegevens, vertrouwelijke informatie of gevoelige casuïstiek invoeren in tools waarvan onduidelijk is wat ermee gebeurt. Scholen moeten daarom afspraken maken over welke tools gebruikt mogen worden en onder welke voorwaarden.

Ook bias verdient aandacht. AI-systemen kunnen bestaande vooroordelen versterken, omdat zij worden getraind op data uit de samenleving. Dat vraagt om kritische vragen: wie wordt zichtbaar in de voorbeelden, welke perspectieven ontbreken en welke aannames zitten in de output? Zo wordt AI-geletterdheid ook onderdeel van burgerschap en digitale geletterdheid.

Maak AI-geletterdheid onderdeel van onderwijs en professionalisering

AI-geletterdheid werkt niet als een eenmalige studiedag. Het onderwerp raakt lessen, toetsing, begeleiding, privacy, beroepsvoorbereiding en schoolbeleid. Daarom is het logisch om AI te verbinden aan bestaande lijnen rond digitale geletterdheid, mediawijsheid, burgerschap en vakdidactiek.

Voor docenten betekent dit dat zij tijd nodig hebben om te oefenen. Zij moeten voorbeelden kunnen uitproberen, ethische dilemma's bespreken en afspraken vertalen naar hun vak. Voor studenten betekent het dat AI-gebruik expliciet wordt onderwezen. Alleen zeggen dat AI wel of niet mag, is onvoldoende.

Studenten moeten leren hoe zij transparant zijn over hun gebruik en hoe zij hun eigen bijdrage zichtbaar maken.

Een concreet startpunt

Een school kan beginnen met drie eenvoudige vragen. Welke AI-tools worden nu al gebruikt door docenten en studenten? Welke kansen en risico's zien we voor leren, toetsen en begeleiden? Welke minimale kennis en vaardigheden moet iedereen hebben? Op basis daarvan kan de school afspraken maken, professionalisering organiseren en het curriculum aanvullen.

Belangrijk is dat AI-geletterdheid niet alleen technisch wordt ingestoken. Het gaat net zo goed over taal, kritisch denken, brongebruik, verantwoordelijkheid en professionele houding. Daarmee sluit het aan bij de bredere opdracht van onderwijs: leerlingen en studenten voorbereiden op een samenleving waarin technologie invloed heeft op informatie, werk en besluitvorming.

Leer bewust omgaan met AI

Docenten en studenten moeten bij AI-geletterdheid vooral leren begrijpen, beoordelen en verantwoord handelen. Zij hoeven niet alles van AI te weten, maar wel genoeg om kansen te benutten en risico's te herkennen. Scholen doen er goed aan om AI-geletterdheid te verbinden aan digitale geletterdheid, toetsbeleid en professionalisering. Zo wordt AI geen losse hype, maar een onderdeel van toekomstgericht onderwijs.

Hoe pak je online pesten aan binnen sociaal veiligheidsbeleid op school?

Online pesten stopt niet bij de schooldeur. Conflicten beginnen soms in de klas en gaan na schooltijd verder in groepsapps, sociale media of gameomgevingen. Andersom kunnen online incidenten de volgende dag zichtbaar worden in de schoolgangen. Voor scholen betekent dit dat online pesten geen los digitaal probleem is, maar onderdeel van sociaal veiligheidsbeleid.

Scholen zijn verplicht om te zorgen voor een veilige leeromgeving. Zij moeten sociaal veiligheidsbeleid voeren, de veiligheid van leerlingen monitoren en binnen het team taken beleggen rond pesten. De Rijksoverheid benoemt daarnaast maatregelen voor vrij en veilig onderwijs, waaronder versterking van registratie, coördinatie en evaluatie. Voor schoolleiders is de kernvraag: hoe maak je beleid dat ook werkt wanneer pesten buiten het zicht van volwassenen plaatsvindt?

Maak online gedrag onderdeel van de schoolcultuur

Een effectieve aanpak begint bij preventie. Leerlingen moeten weten welk gedrag de school verwacht, ook online. Dat gaat verder dan een verbod op kwetsende berichten. Het vraagt om gesprekken over groepsdruk, buitensluiten, beeldmateriaal delen, anonieme accounts en de snelheid waarmee online schade kan ontstaan.

Online pesten hoort daarom thuis in lessen over burgerschap, mediawijsheid en sociale veiligheid. Een mentorles over WhatsApp-groepen is niet alleen digitaal onderwijs, maar ook oefenen met respect, verantwoordelijkheid en grenzen. Door dit structureel te bespreken, wordt online gedrag onderdeel van de pedagogische opdracht van de school.

Zorg voor duidelijke routes bij signalen

Bij online pesten weten leerlingen vaak niet waar ze terecht kunnen. Soms schamen zij zich, soms zijn zij bang dat het erger wordt en soms denken zij dat school niets kan doen omdat het buiten schooltijd gebeurt. Daarom moeten scholen duidelijk communiceren wie aanspreekpunt is bij pesten, welke rol de mentor heeft en wanneer ouders worden betrokken.

Het bestaande aanspreekpunt pesten en de coördinator anti-pestbeleid zijn hierbij belangrijk. Zij moeten niet alleen bekend zijn op papier, maar zichtbaar en bereikbaar zijn voor leerlingen, ouders en medewerkers. Ook docenten hebben houvast nodig: wanneer is iets een incident, wanneer is het pesten en wanneer moet er worden opgeschaald?

Registreer, monitor en evalueer

Online pesten is vaak versnipperd. Eén leerling ziet een screenshot, een mentor hoort iets in een gesprek en ouders melden een bericht in een groepsapp. Als die signalen niet worden samengebracht, blijft het patroon onzichtbaar. Daarom is registratie belangrijk, met aandacht voor privacy en zorgvuldigheid.

Monitoring helpt om te zien of leerlingen zich veilig voelen en of beleid effect heeft. De wettelijke opdracht om sociale veiligheid jaarlijks te monitoren wordt sterker wanneer scholen de uitkomsten gebruiken voor teamgesprekken en verbeteracties. De vraag is niet alleen hoeveel incidenten er zijn, maar ook waar leerlingen drempels ervaren om melding te maken.

Werk herstelgericht waar dat kan, begrenzend waar dat moet

Een goede aanpak van online pesten bestaat niet alleen uit straffen. Soms is herstel nodig: erkennen wat er is gebeurd, schade herstellen en afspraken maken over toekomstig gedrag. Dat kan alleen wanneer de veiligheid van het slachtoffer vooropstaat en de school zorgvuldig begeleidt.

Tegelijkertijd moeten grenzen duidelijk zijn. Het verspreiden van beelden, bedreiging, ernstige belediging of discriminatie kan grote gevolgen hebben en soms strafbaar zijn. Scholen moeten daarom weten

wanneer zij ouders, bestuur, leerplicht, jeugdhulp of politie betrekken. Sociaal veiligheidsbeleid moet die escalatieroute beschrijven, zodat medewerkers niet per incident hoeven te improviseren.

Betrek ouders zonder de regie te verliezen

Ouders spelen een belangrijke rol, omdat online pesten vaak plaatsvindt op apparaten en platforms buiten school. Toch kan een school de verantwoordelijkheid niet volledig bij ouders leggen. De gevolgen zijn immers zichtbaar in de klas, in de groep en in het schoolklimaat.

Goede communicatie helpt. Scholen kunnen ouders informeren over meldroutes, online groepsdruk en wat zij kunnen doen bij signalen. Bij incidenten is het belangrijk om feitelijk te blijven: wat is bekend, wat wordt onderzocht, welke afspraken gelden en hoe beschermen we betrokken leerlingen?

Maak veiligheid zichtbaar

Online pesten vraagt om sociaal veiligheidsbeleid dat preventie, signalering, opvolging en evaluatie verbindt. Voor schoolleiders betekent dit dat online gedrag onderdeel moet zijn van schoolcultuur, burgerschap en monitoring. Door duidelijke rollen, meldroutes en grenzen te organiseren, wordt online pesten niet alleen achteraf aangepakt, maar zoveel mogelijk voorkomen.

Werk gericht aan de vraagstukken van jouw onderwijsinstelling

Zijn basisvaardigheden, digitalisering, bezuinigingen of veranderende verantwoordelijkheden ook een thema op jouw school, en wil je daar samen met jouw team mee aan de slag?

Neem dan contact op met SBO Incompany via [ons contactformulier](#) of incompany@sbo.nl en bespreek de mogelijkheden van een opleiding op maat.

Wat betekenen bezuinigingen in het onderwijs voor schoolleiders en bestuurders?

Bezuinigingen in het onderwijs raken zelden één begrotingspost. Ze werken door in formatie, ondersteuning, professionalisering, leermiddelen, huisvesting en de ruimte voor innovatie. Voor schoolleiders en bestuurders betekent dit dat financiële keuzes steeds directer verbonden zijn met onderwijskwaliteit.

De landelijke begrotingsstukken voor 2026 laten zien dat onderwijsfinanciering voortdurend in beweging is. Sommige bezuinigingen worden teruggedraaid, andere taakstellingen of subsidieaanpassingen blijven onderwerp van besluitvorming. Tegelijk blijven scholen te maken houden met stijgende kosten, arbeidsmarktkrapte en verwachtingen rond basisvaardigheden, sociale veiligheid en digitalisering. Juist daardoor is financieel leiderschap een onderwijskundige opgave geworden.

Van reageren naar vooruitkijken

De grootste valkuil bij lagere budgetten is reactief snijden. Dan worden posten geschrapt omdat er snel ruimte nodig is, zonder goed zicht op het effect. Voor schoolleiders en bestuurders is het belangrijk om niet alleen naar het komende jaar te kijken, maar naar een meerjarig beeld. Welke inkomsten zijn structureel? Welke middelen zijn tijdelijk? Welke kosten lopen door als subsidie stopt?

Veel scholen hebben de afgelopen jaren gewerkt met tijdelijke subsidies voor basisvaardigheden, kansengelijkheid of professionalisering. Dat kan waardevol zijn, maar tijdelijk geld is kwetsbaar wanneer het wordt gebruikt voor structurele formatie. Besturen moeten daarom scherp beoordelen welke activiteiten blijvend nodig zijn en hoe zij die na afloop van incidentele middelen financieren.

Onderwijskwaliteit als toetssteen

Niet elke besparing heeft hetzelfde effect. Snijden in iets wat weinig bijdraagt aan het onderwijsproces is anders dan snijden in begeleiding, instructietijd of expertise. Daarom moeten financiële keuzes worden getoetst aan de vraag wat leerlingen of studenten merken van de maatregel.

Een bestuur kan bijvoorbeeld besluiten om projecten te bundelen, externe inhuur te beperken of leermiddelen kritischer te kiezen. Dat kan ruimte opleveren zonder directe schade aan de kwaliteit. Anders wordt het wanneer ondersteuning voor kwetsbare leerlingen verdwijnt, startende leraren minder begeleiding krijgen of teams geen tijd meer hebben om onderwijs te verbeteren. Dan groeit het risico dat een financiële oplossing later een kwaliteitsprobleem wordt.

De rol van de schoolleider

Schoolleiders zitten dicht op de praktijk. Zij zien welke keuzes in de begroting effect hebben op groepen, roosters, werkdruk en begeleiding. Hun inbreng is daarom onmisbaar in bestuurlijke besluitvorming. Bezuinigen zonder schoolleiders leidt gemakkelijk tot plannen die financieel kloppen, maar organisatorisch of pedagogisch niet uitvoerbaar zijn.

Tegelijk vraagt deze periode van schoolleiders dat zij financiële taal beter verstaan. Zij hoeven geen controller te worden, maar moeten wel begrijpen welke ruimte er is, welke kosten structureel zijn en welke keuzes consequenties hebben voor onderwijstijd en kwaliteit. Dat versterkt het gesprek met bestuurders, MR, teams en ouders.

Transparantie richting teams

Bezuinigingen veroorzaken onzekerheid. Teams vragen zich af wat er gebeurt met banen, ondersteuning en werkdruk. Daarom is transparantie belangrijk. Niet elke keuze hoeft al vast te liggen, maar medewerkers moeten begrijpen waarom keuzes nodig zijn, welke uitgangspunten worden gebruikt en wanneer besluiten vallen.

Een goed proces helpt om draagvlak te houden. Schoolleiders kunnen teams betrekken bij de vraag welke activiteiten echt bijdragen aan leren en ontwikkeling. Vaak weten docenten precies welke overleggen, projecten of administratieve processen weinig opleveren. Door die kennis te benutten, worden bezuinigingen niet alleen een financiële exercitie, maar ook een kans om focus aan te brengen.

Besturen moeten risico's expliciet maken

Bestuurders hebben de taak om financiële continuïteit te bewaken. Dat betekent niet alleen een sluitende begroting maken, maar ook risico's benoemen. Wat gebeurt er als leerlingaantallen dalen? Wat als loonkosten stijgen? Wat als tijdelijke middelen wegvallen? En welke reserves zijn beschikbaar om schommelingen op te vangen zonder structurele tekorten te maskeren?

Daarbij hoort ook de vraag welke kwaliteit minimaal beschermd moet blijven. Basisvaardigheden, sociale veiligheid, begeleiding en vakmanschap voor de klas zijn geen luxe. Wie daarop bezuinigt, raakt de kern van de school. Bestuurders en schoolleiders moeten daarom samen bepalen welke keuzes financieel nodig zijn én onderwijskundig verantwoord blijven.

Stuur vanuit de kern

Bezuinigingen in het onderwijs vragen om meer dan kostenreductie. Ze vragen om onderwijskundig en financieel leiderschap. Schoolleiders brengen de gevolgen voor de praktijk in beeld, bestuurders bewaken continuïteit en samen bepalen zij welke keuzes de kwaliteit beschermen. De kern is niet: waar kan minder geld naartoe? De betere vraag is: hoe houden we de belangrijkste onderwijsopgaven overeind met de middelen die beschikbaar zijn?

Hoe behoud je onderwijskwaliteit bij lagere budgetten?

Lagere budgetten vergroten de druk op onderwijskwaliteit. Toch bepaalt niet alleen de hoogte van het budget wat leerlingen of studenten merken, maar ook de kwaliteit van de keuzes die worden gemaakt. Scholen die scherp weten wat hun kernopdracht is, kunnen beter bepalen wat beschermd moet worden en waar ruimte zit om anders te organiseren.

Dat vraagt om eerlijkheid. Minder geld kan pijn doen. Het kan leiden tot minder ruimte voor ondersteuning, kleinere ontwikkelbudgetten of grotere druk op teams. Juist daarom moeten schoolleiders en bestuurders voorkomen dat elke activiteit even belangrijk lijkt. Onderwijskwaliteit behouden begint met prioriteren.

Bescherm de kern van het onderwijs

De kern van onderwijskwaliteit ligt in sterke lessen, goede begeleiding, veilige leeromgeving en zicht op ontwikkeling. Alles wat direct bijdraagt aan leren verdient bescherming. Dat betekent dat scholen kritisch moeten kijken naar activiteiten die tijd en geld vragen, maar weinig zichtbaar effect hebben op leerlingen of studenten.

Een school kan bijvoorbeeld besluiten om projectgroepen samen te voegen, externe trajecten te beperken of studiedagen gericht te maken. Dat levert alleen iets op als de vrijgekomen tijd en middelen worden teruggebracht naar de kern: beter lesgeven, gerichte ondersteuning en gezamenlijke verbetering van het curriculum.

Gebruik data om scherp te kiezen

Bij lagere budgetten is het verleidelijk om overal een beetje af te halen. Dat lijkt eerlijk, maar is vaak niet effectief. Sommige groepen leerlingen of studenten hebben meer ondersteuning nodig dan andere. Sommige vakken, leerjaren of opleidingen laten grotere risico's zien. Data helpen om die verschillen zichtbaar te maken.

Toetsresultaten, aanwezigheidsgegevens, doorstroom, uitstroom, veiligheidsmonitoring en gesprekken met teams geven samen richting. Als taalvaardigheid structureel achterblijft, is het niet logisch om de ondersteuning daarop te verminderen. Als een interventie al jaren weinig effect laat zien, is het wel logisch om die te heroverwegen.

Investeer in vakmanschap waar het verschil maakt

Onderwijskwaliteit staat of valt met professionals voor de klas. Dat betekent niet dat elk professionaliseringstraject overeind moet blijven, maar wel dat scholen zorgvuldig moeten kiezen. Scholing die direct raakt aan basisvaardigheden, didactiek, toetsing, begeleiding of sociale veiligheid heeft vaak meer waarde dan losse inspiratiesessies zonder vervolg.

Bij lagere budgetten wordt de vraag dus: welke professionalisering verandert zichtbaar iets in de lespraktijk? Een korte teamsessie kan genoeg zijn als daarna gezamenlijk wordt geoefend, gekeken en bijgesteld. Een dure training heeft weinig waarde als er geen tijd is om het geleerde toe te passen.

Organiseer slimmer, niet alleen goedkoper

Onderwijskwaliteit behouden vraagt ook om organisatorische keuzes. Roosters, taakbeleid, overlegstructuren en ondersteuningsroutes bepalen hoeveel tijd professionals hebben voor onderwijs. Soms ontstaat ruimte door minder te vergaderen, verantwoordelijkheden duidelijker te beleggen of administratieve processen te vereenvoudigen.

Scholen kunnen ook kijken naar samenwerking. Niet elke school hoeft zelf alle expertise te ontwikkelen. Binnen besturen, samenwerkingsverbanden of regio's kunnen specialisten, materialen en professionalisering worden gedeeld. Dat vraagt om afstemming, maar kan voorkomen dat elke locatie hetzelfde wiel opnieuw uitvindt.

Maak keuzes zichtbaar en uitlegbaar

Wanneer budgetten dalen, neemt de behoefte aan uitleg toe. Teams, ouders, studenten en medezeggenschap willen weten waarom bepaalde keuzes worden gemaakt. Dat vraagt om transparante uitgangspunten. Bijvoorbeeld: we beschermen onderwijstijd, basisvaardigheden en ondersteuning voor kwetsbare leerlingen; we verminderen losse projecten en externe inhuur waar die onvoldoende bijdragen.

Zulke uitgangspunten helpen om moeilijke keuzes uitlegbaar te maken. Ze zorgen er ook voor dat financiële beslissingen niet los komen te staan van het schoolplan en de kwaliteitsagenda. Daarmee blijft onderwijskwaliteit het kompas, ook als de financiële ruimte kleiner wordt.

Bescherm wat werkt

Onderwijskwaliteit behouden bij lagere budgetten vraagt om focus, data en professionele dialoog. Scholen moeten de kern beschermen, activiteiten toetsen op effect en investeren in vakmanschap dat zichtbaar verschil maakt. Lagere budgetten vergroten het risico op kwaliteitsverlies, maar gerichte keuzes helpen om de belangrijkste onderwijsopgaven overeind te houden.

Welke financiële keuzes moeten scholen maken rond formatie, kwaliteit en ondersteuning?

De begroting van een school is nooit alleen een financieel document. Achter elke post zit een keuze over onderwijs. Hoeveel formatie is nodig voor stabiele groepen of klassen? Welke ondersteuning blijft beschikbaar? Hoeveel ruimte is er voor kwaliteitsontwikkeling? En welke risico's ontstaan wanneer tijdelijke middelen stoppen?

Voor schoolleiders en bestuurders komen deze vragen steeds vaker samen. De kwaliteit van onderwijs staat onder druk, de arbeidsmarkt blijft krap en verwachtingen rond basisvaardigheden, inclusie, sociale veiligheid en digitalisering nemen toe. Daardoor wordt financiële sturing een vast onderdeel van onderwijskundig leiderschap.

Formatie: de grootste en gevoeligste keuze

Personeel is in de meeste onderwijsbegrotingen de grootste kostenpost. Keuzes rond formatie hebben daardoor direct effect. Meer formatie kan zorgen voor kleinere groepen, extra ondersteuning of ruimte voor taakuren. Minder formatie kan financiële rust geven, maar leidt snel tot hogere werkdruk of minder begeleiding.

Daarom moet formatie niet alleen worden berekend vanuit leerlingaantallen of studentenaantallen, maar ook vanuit onderwijsbehoefte. Een school met veel leerlingen die extra taalondersteuning nodig hebben, maakt andere keuzes dan een school waar vooral ontwikkeltijd voor curriculum nodig is. De vraag is steeds: welke inzet draagt het meest bij aan leren, veiligheid en continuïteit?

Kwaliteit: voorkom dat ontwikkeling verdwijnt

Bij financiële druk wordt kwaliteitsontwikkeling soms als eerste geschrapt, omdat lessen en roosters moeten doorgaan. Dat is begrijpelijk, maar riskant. Als er geen tijd overblijft voor analyse, professionalisering en verbetering, kan de kwaliteit op termijn juist verder onder druk komen te staan.

Scholen moeten daarom bepalen welke kwaliteitsactiviteiten essentieel zijn. Denk aan begeleiding van startende docenten, gezamenlijke lesontwikkeling, analyse van basisvaardigheden en verbetering van toetsing. Niet alles hoeft groot of duur te zijn, maar er moet wel ruimte blijven om te leren en bij te sturen.

Ondersteuning: kijk naar effect en samenhang

Ondersteuning is breed: onderwijsassistenten, zorgstructuur, remedial teaching, mentoraat, studentbegeleiding, plusaanbod en samenwerking met externe partners. Bij lagere budgetten is het niet genoeg om te vragen welke ondersteuning betaalbaar is. De betere vraag is welke ondersteuning aantoonbaar bijdraagt aan ontwikkeling en deelname van leerlingen of studenten.

Dat vraagt om samenhang. Extra begeleiding werkt beter wanneer duidelijk is hoe die aansluit op de lessen. Een leerling die buiten de klas ondersteuning krijgt, moet in de klas merken dat dezelfde doelen en aanpak terugkomen. Anders ontstaat het risico dat ondersteuning losraakt van het onderwijsproces.

Structureel of incidenteel geld

Een van de belangrijkste financiële keuzes gaat over het verschil tussen structurele en incidentele middelen. Tijdelijke subsidies kunnen helpen om een impuls te geven, maar zijn kwetsbaar wanneer ze worden gebruikt voor vaste contracten of blijvende voorzieningen. Besturen moeten daarom vooraf bepalen wat gebeurt als het geld stopt.

Een verstandig uitgangspunt is: gebruik incidentele middelen voor tijdelijke versterking, ontwikkeling, scholing of implementatie, en bekostig structurele taken uit structurele inkomsten. Als tijdelijke middelen toch worden ingezet voor formatie, moet er een afbouwscenario zijn. Anders verschuift het probleem naar een later jaar.

Maak financiële keuzes onderdeel van kwaliteitszorg

Financiële keuzes worden sterker wanneer ze worden verbonden aan de kwaliteitscyclus. Als uit data blijkt dat taalvaardigheid achterblijft, moet zichtbaar zijn welke middelen daarop worden ingezet. Als een ondersteuningsroute weinig effect heeft, moet ook financieel worden bekeken of die aanpak nog verantwoord is.

Zo ontstaat een andere begrotingsdialoog. Niet alleen: wat kost het? Maar ook: wat levert het op voor leerlingen of studenten, hoe weten we dat en wat betekent dit voor werkdruk en uitvoerbaarheid? Die vragen helpen schoolleiders, bestuurders en medezeggenschap om keuzes inhoudelijk te onderbouwen.

Kies voor onderwijskwaliteit

Scholen moeten rond formatie, kwaliteit en ondersteuning steeds scherper kiezen. Formatie bepaalt de dagelijkse uitvoerbaarheid, kwaliteitsontwikkeling beschermt de toekomst van het onderwijs en ondersteuning moet zichtbaar bijdragen aan leerling- of studentontwikkeling. De sterkste financiële keuzes zijn daarom niet alleen sluitend, maar ook onderwijskundig uitlegbaar.

Wat vraagt onderwijskundig leiderschap van schoolleiders in 2026?

Onderwijskundig leiderschap in 2026 vraagt om meer dan visie. Schoolleiders staan midden in opgaven rond basisvaardigheden, personeelstekorten, werkdruk, sociale veiligheid, AI, passend onderwijs en financiële druk. De Inspectie van het Onderwijs benadrukt in De Staat van het Onderwijs 2026 de belangrijke rol van de schoolleider bij het verbeteren van onderwijskwaliteit. Tegelijk is juist die rol kwetsbaar, omdat de dagelijkse praktijk vaak wordt opgeslokt door roosters, vervanging, administratie en incidenten.

De vraag is daarom niet of schoolleiders belangrijk zijn, maar hoe zij ruimte houden voor hun onderwijskundige opdracht. Dat vraagt om focus, scherpe prioriteiten en een organisatie waarin leiderschap niet alleen bij één persoon ligt.

Focus houden op leren

De kern van onderwijskundig leiderschap is steeds dezelfde vraag: wat hebben leerlingen of studenten nodig om beter te leren en zich te ontwikkelen? In 2026 wordt die vraag concreet rond basisvaardigheden, kansengelijkheid, doorstroom en welbevinden. Schoolleiders moeten voorkomen dat deze thema's naast elkaar gaan concurreren.

Dat vraagt om samenhang. Werken aan taalvaardigheid raakt bijvoorbeeld ook burgerschap, toetsing en studiesucces. Werken aan sociale veiligheid raakt ook aanwezigheid, motivatie en begeleiding. Een onderwijskundig leider brengt die verbanden in beeld en helpt het team om niet alles tegelijk, maar wel het juiste te doen.

Kwaliteitszorg als dagelijks gesprek

Kwaliteitszorg is in sterke scholen geen jaarlijkse rapportage, maar een terugkerend gesprek over onderwijs. Wat zien we in de klas? Wat laten resultaten en leerlingwerk zien? Waar lopen docenten tegenaan? Welke aanpak werkt en welke niet?

De inspectie benoemt dat goede kwaliteitszorg kan helpen bij versterking van basisvaardigheden, maar dat uitvoering lastig blijft. Dat maakt de rol van de schoolleider belangrijk. Hij of zij organiseert de cyclus, bewaakt opvolging en zorgt dat data niet blijven hangen in dashboards of documenten.

Ruimte maken voor vakmanschap

Onderwijskundig leiderschap betekent ook dat docenten beter kunnen worden in hun vak. Dat vraagt om tijd voor lesontwikkeling, collegiale consultatie, begeleiding van starters en gerichte professionalisering. Juist bij werkdruk is dit spannend: professionalisering voelt snel als extra belasting, terwijl goed georganiseerde ontwikkeling werk juist kan verlichten.

Schoolleiders moeten daarom kritisch kijken naar overleg, projecten en administratieve verplichtingen. Wat draagt bij aan beter onderwijs? Wat kan eenvoudiger? Waar hebben docenten eigenaarschap nodig en waar juist duidelijke kaders? Die vragen bepalen of vakmanschap ruimte krijgt.

Leiden met duidelijke keuzes

De schoolleider van 2026 is geen manager die alle problemen oplost, maar een leider die richting geeft aan complexe keuzes. AI vraagt om beleid en toetsafspraken. Basisvaardigheden vragen om curriculumkeuzes. Lagere budgetten vragen om prioriteiten. Werkdruk vraagt om begrenzing. In al die gevallen helpt het om uitgangspunten expliciet te maken.

Een school kan bijvoorbeeld afspreken dat onderwijstijd, veiligheid en begeleiding van kwetsbare leerlingen altijd worden meegewogen bij financiële keuzes. Of dat AI alleen wordt ingezet wanneer het

past bij leerdoelen en privacyvoorwaarden. Zulke uitgangspunten maken besluiten consistent en uitlegbaar.

Leiderschap delen

Geen schoolleider kan deze opdracht alleen dragen. Onderwijskundig leiderschap vraagt om een sterk middenkader, kwaliteitscoördinatoren, teamleiders, IB'ers en vakcoördinatoren die samen verantwoordelijkheid nemen. De schoolleider blijft richting geven, maar de uitvoering ligt in teams.

Dat gedeelde leiderschap moet wel georganiseerd worden. Wie neemt welke beslissing? Wie bewaakt welke data? Waar worden knelpunten besproken? En wanneer komt iets terug bij de schoolleiding of het bestuur? Zonder duidelijke structuur wordt gedeeld leiderschap vrijblijvend.

Geef richting aan kwaliteit

Onderwijskundig leiderschap in 2026 vraagt om focus, kwaliteitszorg, vakmanschap en gedeelde verantwoordelijkheid. De schoolleider maakt verschil door prioriteiten te bewaken, complexe opgaven te verbinden en teams te helpen beter onderwijs te maken. Juist in een tijd van druk is dat geen luxe, maar de kern van de functie.

Hoe verandert de rol van de schoolleider door basisvaardigheden, AI, werkdruk en lagere budgetten?

De rol van de schoolleider verandert omdat de opgaven in het onderwijs sterker met elkaar verweven raken. Basisvaardigheden vragen om curriculumsturing. AI vraagt om beleid rond leren, toetsing en privacy. Werkdruk vraagt om scherpe keuzes in organisatie en verwachtingen. Lagere budgetten vragen om financiële besluiten die de kern van het onderwijs beschermen.

Dat maakt de schoolleider steeds meer een verbinder van onderwijskundige, personele, technologische en financiële vraagstukken. Niet omdat de schoolleider alles zelf moet weten, maar omdat iemand de samenhang moet bewaken. In 2026 is dat een van de belangrijkste leiderschapsopgaven in scholen en instellingen.

Van losse thema's naar samenhang

Basisvaardigheden, AI, werkdruk en budgetten worden vaak apart besproken. In de praktijk raken ze elkaar voortdurend. Een school die werkt aan taalvaardigheid moet tijd vrijmaken voor professionalisering. Een team dat AI wil gebruiken, moet toetsing aanpassen. Een bestuur dat bezuinigt, moet bepalen welke ondersteuning overeind blijft. Elke keuze heeft gevolgen voor werkdruk en kwaliteit.

De schoolleider helpt om die verbanden zichtbaar te maken. Dat voorkomt dat teams worden overspoeld door losse opdrachten. De vraag wordt niet: welk nieuw thema komt erbij? De vraag wordt: hoe past dit bij onze prioriteiten en wat betekent dit voor de dagelijkse lespraktijk?

Basisvaardigheden vragen om curriculumleiderschap

Door de basisvaardigheden OP0 neemt de druk toe om taal, rekenen-wiskunde en burgerschap doelgericht en samenhangend te organiseren. Voor schoolleiders betekent dit dat zij niet alleen resultaten moeten volgen, maar ook het curriculumgesprek moeten voeren. Waar bouwen doelen op? Waar is extra instructie nodig? En hoe zien we dat afspraken terugkomen in de klas?

Dat vraagt om samenwerking met kwaliteitscoördinatoren, IB'ers en vakcoördinatoren. De schoolleider hoeft niet elk inhoudelijk detail te bepalen, maar moet wel zorgen dat de aanpak niet versnipperd raakt.

AI vraagt om normatieve keuzes

AI is geen puur technisch onderwerp. Het raakt aan de vraag wat leerlingen en studenten zelf moeten kunnen, wanneer hulpmiddelen passend zijn en hoe scholen eerlijk beoordelen. Schoolleiders moeten daarom niet alleen een lijstje met toegestane tools maken, maar het gesprek voeren over goed onderwijs.

Daarbij horen afspraken over toetsing, privacy, brongebruik en AI-geletterdheid. Docenten hebben ruimte nodig om te oefenen en studenten moeten weten wat wel en niet mag. De schoolleider bewaakt dat AI-beleid niet losstaat van didactiek en kwaliteitszorg.

Werkdruk vraagt om begrenzing

Werkdruk ontstaat niet alleen door veel werk, maar ook door onduidelijke prioriteiten. Wanneer alles belangrijk is, wordt niets echt leidend. Schoolleiders moeten daarom vaker begrenzen: welke projecten stoppen, welke overleggen worden korter en welke verwachtingen zijn realistisch?

Dat vraagt moed, omdat stoppen soms moeilijker is dan starten. Toch is begrenzing noodzakelijk om ruimte te maken voor onderwijskwaliteit. Een team dat voortdurend nieuwe opdrachten krijgt, houdt weinig energie over om de kern goed te doen.

Lagere budgetten vragen om financiële geletterdheid

Ook financiële keuzes veranderen de rol van de schoolleider. Formatie, ondersteuning en professionalisering zijn inhoudelijke keuzes met financiële gevolgen. Schoolleiders moeten daarom het

gesprek met bestuur en control beter kunnen voeren. Waar zit ruimte? Welke middelen zijn tijdelijk? Welke gevolgen heeft een keuze voor kwaliteit en werkdruk?

Deze financiële geletterdheid maakt schoolleiders geen bestuurders of controllers, maar versterkt hun positie. Zij kunnen beter uitleggen welke keuzes uitvoerbaar zijn en welke risico's ontstaan wanneer er te diep wordt gesneden in begeleiding of ontwikkeltijd.

Breng opgaven samen

De schoolleider wordt niet simpelweg drukker, maar strategischer. Basisvaardigheden, AI, werkdruk en lagere budgetten vragen om leiderschap dat samenhang brengt en keuzes uitlegbaar maakt. De kern blijft onderwijskundig: zorgen dat teams goed onderwijs kunnen geven en dat leerlingen of studenten krijgen wat zij nodig hebben.

Hoe ondersteun je docenten bij hun veranderende rol in toetsing, begeleiding en onderwijskwaliteit?

Docenten krijgen steeds meer te maken met veranderingen die direct hun vak raken. Toetsing verandert door AI, begeleiding wordt complexer door verschillen tussen leerlingen en studenten, en onderwijskwaliteit vraagt om meer zicht op doelen, data en uitvoering. Dat betekent niet dat docenten hun oude rol verliezen, maar wel dat hun professionele opdracht breder wordt.

Schoolleiders kunnen deze verandering niet oplossen met één studiedag of nieuw protocol. Docenten hebben ondersteuning nodig die dichtbij de praktijk ligt: tijd om te oefenen, duidelijke kaders, goede samenwerking en feedback op wat er in de les gebeurt.

Maak duidelijk wat er verandert

Verandering wordt hanteerbaarder wanneer docenten begrijpen waarom die nodig is. Bij AI gaat het bijvoorbeeld niet alleen om fraude voorkomen, maar om de vraag hoe je betrouwbaar beoordeelt wat een leerling of student zelf kan. Bij basisvaardigheden gaat het niet alleen om extra aandacht voor taal en rekenen, maar om samenhang in curriculum en instructie.

Schoolleiders moeten daarom het grotere verhaal vertalen naar concrete verwachtingen. Wat betekent dit voor opdrachten, toetsen, feedback, mentoraat of vaksectieoverleg? Hoe concreter die vertaling, hoe kleiner de kans dat verandering voelt als abstract beleid.

Geef docenten duidelijke kaders bij toetsing

AI maakt toetsing ingewikkelder, maar ook scherper. Docenten hebben kaders nodig voor wat wel en niet mag, hoe studenten AI-gebruik verantwoorden en welke toetsvormen passen bij de leerdoelen. Zonder gezamenlijke afspraken ontstaat willekeur: de ene docent verbiedt alles, de andere staat veel toe en studenten weten niet waar zij aan toe zijn.

Ondersteuning kan bestaan uit voorbeeldopdrachten, rubrics, formats voor AI-verantwoording en gezamenlijke bespreking van toetsvormen. Belangrijk is dat docenten niet alleen regels krijgen, maar ook ruimte om hun toetsing te herontwerpen.

Versterk begeleiding zonder alles bij de docent te leggen

De begeleidende rol van docenten groeit. Zij signaleren leerproblemen, motivatieproblemen, onveiligheid, verzuim of stress. Tegelijk kan niet elke docent ook zorgspecialist, mentor, coach en administrator zijn. Een goede ondersteuningsstructuur maakt duidelijk wat de docent zelf doet en wanneer anderen betrokken worden.

Dat vraagt om heldere routes. Bij wie kan een docent terecht met zorgen? Wanneer wordt de IB'er, zorgcoördinator, mentor, studentbegeleider of teamleider ingeschakeld? En welke informatie wordt vastgelegd? Als deze routes helder zijn, kunnen docenten beter begeleiden zonder alles alleen te dragen.

Maak onderwijskwaliteit gezamenlijk

Onderwijskwaliteit verbeteren lukt niet wanneer docenten alleen individueel worden aangesproken op resultaten. Teams moeten samen kijken naar doelen, lessen, leerlingwerk en opbrengsten. Dat vraagt om een professionele cultuur waarin het normaal is om te bespreken wat werkt en wat beter kan.

Schoolleiders kunnen dit organiseren met lesbezoeken, gezamenlijke analyse, collegiale consultatie en korte verbetercycli. De kracht zit niet in meer controle, maar in gericht leren. Een vaksectie die samen leerlingwerk bekijkt, ziet vaak sneller welke instructie of opdracht aangepast moet worden.

Bescherm tijd en energie

Ondersteunen betekent ook keuzes maken in belasting. Nieuwe eisen rond toetsing, begeleiding en kwaliteit kosten tijd. Als daar niets voor wordt geschrapt, groeit de werkdruk. Schoolleiders moeten daarom kritisch kijken naar overleg, administratie en projecten die weinig bijdragen aan de lespraktijk.

Dat vraagt om een simpele maar scherpe vraag: helpt dit docenten om beter onderwijs te geven? Als het antwoord nee is, moet de activiteit worden aangepast of gestopt. Zo ontstaat ruimte voor professionalisering die wel effect heeft.

Geef docenten ruimte

Docenten ondersteunen bij hun veranderende rol vraagt om duidelijke kaders, praktische voorbeelden, sterke ondersteuningsroutes en tijd om samen te leren. Schoolleiders maken het verschil door verandering te vertalen naar de lespraktijk en door te voorkomen dat elke nieuwe opdracht bovenop het bestaande werk komt. Zo blijft de veranderende rol van docenten uitvoerbaar én gericht op betere onderwijskwaliteit.

Werk gericht aan de vraagstukken van jouw onderwijsinstelling

Zijn basisvaardigheden, digitalisering, bezuinigingen of veranderende verantwoordelijkheden ook een thema op jouw school, en wil je daar samen met jouw team mee aan de slag?

Neem dan contact op met SBO Incompany via [ons contactformulier](#) of incompany@sbo.nl en bespreek de mogelijkheden van een opleiding op maat.